

Olli Kuure

Miten ikä vaikuttaa vieraan kielen oppimiseen

Lectio precursoria

- Esitetty kirjoittajan väitöstilaisuudessa 5. huhtikuuta 1997

Siirtolaisuusinstituutti – Migrationsinstitutet

Turku - Åbo 1997

<http://www.migrationinstitute.fi>

Miten ikä vaikuttaa vieraan kielen oppimiseen

*Nyt on savi kostea ja pehmeää; nyt kiirehdi
ja muotoile ruukku, sillä
Pyörä pyörii.*

Tämän roomalaisen runoilijan **Aulus Persius Flaccuksen** vapaasti kääntämäni vertauksen lapsuudesta nopean kehityksen ja muovautumisen aikana löysin taannoin ranskalaisen ajattelijan **Michel de Montaignen** eräästä esseestä 1500-luvulta. Montaigne viittaa Persius Flaccukseen kertoessaan omasta kaksikielisyyden kehityksestään, jota hän pitää hyvin onnistuneena. Montaignen isä nimittäin palkkasi lapsensa seuraksi oppineita miehiä, jotka puhuivat hänen kanssaan pelkästään latinaa varhaislapsuudesta lähtien. Kasvatuksen tuloksena Montaigne sitten puhui latinaa toisena äidinkielenään ja lienee siten viimeinen syntyperäinen latinan puhuja.

Päinvastaisen kuvan omasta kaksikielisyykehityksestään puolestaan antoi tsekkiläinen kasvatustieteen klassikko **Johan Comenius** 1600 -luvulla. Teoksessaan Suuri opetusoppi Comenius kertoo vielä vanhoilla päivillään purskahtavansa katkeraan itkuun muistellaan oman lapsuutensa tuhonnutta latina-koulua. Hänen aikalaisensa, englantilainen ajattelija **John Locke**, pohti teoksessaan Muutamia mietteitä kasvatuksesta, iän merkitystä toisen kielen omaksumiselle. Locke suositteli kielen opettamisen aloittamista jo ensimmäisinä ikävuosina, ja omiin havaintoihinsa perustuen hän toteaa:

"Ensimmäinen kausi vieraiden kielten oppimiseksi ja äänielinten totuttamiseksi niitä lausumaan ulottuu minun mielestäni seitsemännestä ikävuodesta neljään-toista tai kuuteentoista".

Voitaneen olettaa, että Euroopassa säätyläisten keskuudessa laajalle levinnyt tapa palkata syntyperäisiä vieraskielisiä kotiopettajia huolehtimaan lasten kasvatuksesta, juontaa juurensa näiden ajattelijoiden neuvoista. Apulaisprofessori **Arto Kirrin** haastattelussa suomenruotsalainen kulttuuripersoona **Vivica Bandler** kertoo omasta kieltenoppimisestaan 1920-luvulla seuraavaa:

"Ensimmäinen kieleni oli ruotsi, toinen kieleni saksa. Minulla oli kotiopettaja, joka oli tullut pakolaisena Venäjältä, mutta hänen isänsä oli ollut saksalaisen koulun rehtorina. Näin aloitin saksan kielen 'opiskeluni' 3-vuotiaana. Kasvoin uskomattoman suomenruotsalaisessa ympäristössä Helsingissä. Tapana oli, että ruotsinkieliset vanhemmat yrittivät opettaa 'tyhmille' lapsilleen suomea pitämällä suomenkielistä tyttöä lastensa kesäseurana. Hieman vanhempana lapsi voitiin lähettää 'på finnbete' - suomalaislaitumelle - suomalaisperheeseen suomea oppimaan. --- Kotonamme asui kahteen otteeseen kaksi ranskalaista tyttöä, jotka opettivat minut ja sisareni puhumaan ranskaa."

Ensimmäinen kielitieteellinen kuvaus kaksikielisyyden kehityksestä varhaislapsuudessa on peräisin **Jules Ronjatilta**, joka 1913 julkaistussa teoksessaan kuvaa oman lapsensa kieliä. Ronjatin perheessä isä puhui pojalleen ranskaa, äiti puolestaan saksaa. Tarkan kuvauksensa pohjalta Ronjat saattoi todeta, että lapsi oppi molemmat kielet äidinkielen tavoin. Ronjat seurasi kollegansa **Grammontin** neuvoa, joka kaksikielisyytutkimukses-

sa tunnetaan ns Grammontin periaatteena: yksi henkilö - yksi kieli. Sekä käytännön kokemus että kielitieteellinen kuvaus näin ollen osoittivat, että kaksikielisyys voi onnistua varhaislapsuudessa.

Lapsuuden kaksikielisydestä oli kuitenkin myös huonoja kokemuksia. Tutkittuaan useita tapauksia, joissa lapsen kaksikielisyys oli johtanut vakaviin ongelmiin, ranskalainen psykologi **Iliach Epstein** päätyi toteamaan 1915 julkaisemassaan teoksessa, että kaksikielisyys on erittäin haitallinen lapsille. Epsteinin mukaan kaksi kielisysteemiä häiritsevät toisiaan, ja lapsen luonnollinen kehitys häiriintyy.

Näin siis kaksi ranskalaista tutkijaa samanaikaisesti päätyi täysin päinvastaisiin johtopäätöksiin siitä, onko onko lapsuuden kaksikielisyys mahdollista vai ei.

Venäläinen tiedemies **Lev Vygotsky** v. 1928 pyrki kumoamaan Epsteinin pessimistiset väitteet. Silloin kun seurataan Grammontin periaatetta ei ole vaaraa, että kielisysteemit häiritsisivät toisiaan. Mikä sitten selittää Epsteinin havainnot? Vygotsky viittasi venäläisen psykologin **A.E. Petrovaan**, joka totesi lukuisten havaintojensa osoittavan, että vailinaisesti omaksutun äidinkielen vaihtaminen toiseen kieleen johtaa ongelmiin. Epsteinin kuvaamat tapaukset olivat juuri Petrovan tutkimien tapausten kaltaisia. Lapset olivat joutuneet vaihtamaan vielä vailinaisesti hallitsemansa äidinkielen vieraaseen kieleen.

Kysymys ei siis ollut toisen kielen oppimisen liian varhaisesta iästä. Vaikeudet eivät myöskään johtuneet siitä, etteivätkö lapsen voimavarat riittäisi kahden kielen yhtäaikaan omaksumiseen. Epäonnistuminen johtui siitä seikasta, että myöhemmin opittu kieli syrjäytti vielä kehitysvaiheessa olevan äidinkielen lapsuusiässä. Kielenvaihtoa ei saisi päästää tapahtumaan lapsuudessa.

Myöhemmin, 1980, ruotsinsuomalainen kirjailija **Antti Jalava**, kirjoitti järkyttävän omaehtoisen romaanin *Asvalttikukka*, jossa hän kuvasi omaa kielenvaihtoaan. Jalava muutti Ruotsiin 10 vuoden iässä.

1900-luvun aikana näkemys kaksikielisyuden mahdottomuudesta levisi laajalle. Kouriintuntuvimmin tästä saivat kärsiä erilaiset kielelliset vähemmistöt. Ruotsinsuomalaisten arkiston 1993 julkaisema kokoomateoksessa Luokan kynnyksen yli koululaiset sekä heidän vanhempansa ja opettajansa kirjoittavat omista kokemuksistaan 1950-luvulta alkaen. Ruotsalainen kielitieteilijä **Nils Hansegård** tarkasteli 1968 ilmestyneessä teoksessaan *Kaksikielisiä vai puolikielisiä tilannetta Pohjois-Ruotsissa*, jossa suomenkielinen ja saamenkielinen alkuperäisväestö joutui voimaperäisen ruotsalaistamisen ja suoranaisten kielenriiston kohteeksi. Erityistä huomiota Hansegård kiinnitti kielen merkitykseen ihmisen kokonaispersoonallisuudelle. Hansegårdin mukaan pakollinen kielenvaihto suomesta ja saamesta ruotsiin johtaa puolikielisyteen, puutteelliseen kykyyn käyttää kumpaakaan kieltä tunteiden ilmaisemiseen. Hansegårdin teos perustui hänen laajaan paikallisten olosuhteiden tuntemiselleen ja kaikkien kolmen kielen, ruotsin, suomen ja saamen hallinnalle. Näillä avuillaan hän kykeni tekemään tarkkoja havaintoja tilanteesta, ja saavutti helposti eri väestöryhmiin kuuluvien henkilöiden luottamuksen, mikä tämän tyyppisessä tutkimuksessa on ensimmäinen ehto.

1970 -luvulla Ruotsissa syntyi kiivas väittely **Pertti Toukomaan** tekemien tutkimusten johdosta. Toukomaan tutki kaikkiaan 687 ruotsinsuomalaisen lapsen koulumenestystä ja

kielitaitoa v. 1971-72 Olofströmistä ja Göteborgista kerätyn aineiston perusteella. Tuolloiset Toukomaan ja sittemmin myös hänen yhdessä **Tove Skutnabb-Kankaan** suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi julkaisemat tutkimusraportit -joita Toukomaan itse luonnehtii sananparrella 'korutonta kertomaa' - ovat saavuttaneet alan kansainvälisessä kirjallisuudessa klassikon aseman. Ne ovat vaikuttaneet kielivähemmistöjen koulutuksen kehittämiseen eri puolilla maailmaa ehkä enemmän kuin mitkään muut yksittäiset tutkimukset. Toukomaan esitti eräänä keskeisenä johtopäätöksensä paradoksin: ruotsin-suomalainen siirtolaislapsi oppii ruotsin kielen parhaiten ja hänen koulusaavutuksensa ovat parhaimmat silloin, kun lapsen kasvatus ja koulu ovat suomenkielisiä.

Kielitieteellisessä kaksikielisyystutkimuksessa on kyetty jonkin verran todentamaan iän merkitystä toisen kielen ääntämiseen. Ääntämisen osalta tutkimukset tukevat Montaignen ja Locken jo aikoinaan tekemiä havaintoja. Haluan tässä yhteydessä tuoda esiin omaa kielitieteellistä tutkimustani siltä osin, kun se liittyy iän merkitykseen kieliopin alueelle kuuluvien kategorioiden oppimisessa. Analysoituani lähes 1 000 virhettä n. 250 kouluaineesta, jotka koostuivat yli 80 000 sanasta, tein mielestäni äärimmäisen mielenkiintoisen havainnon: näyttäisi siltä, että tietyt kieliopilliset rakenteet täytyy oppia hyvin nuorella iällä, jotta niiden käyttö olisi täysin syntyperäisen kaltaista. Havaitsemani rakenteet liittyivät ruotsin kielessä määräisyyden ja suvun ilmaisemiseen. Tämä havainto ei tietenkään tule kenellekään suomalaiselle kielenopettajalle tai kielenoppijalle yllätyksenä: lienee itsestään selvää, että ruotsia vieraana kielenä oppivan on usein vaikea päättää, milloin käyttää esim. muotoa *en bil*, milloin taas *bilen*. Mahdottomalta tuntuu myös aina muistaa, onko esim. sana *hus* ett vai *en -sukuinen*. Nämä itsestäänselvyydet ovat olleet silmiemme edessä kautta kielenopetuksen historian, mutta ne ovat käytännössä hukkuneet muiden ongelmakohtien joukkoon. Arvoitus onkin siinä, miksi jotkut tietyt rakenteet ovat erityisen ongelmallisia. Jos todella on niin, että nämä kategoriat, määräisyys ja suku, on mahdollista oppia täydellisesti vain lapsuusiässä, voidaan tehdä se johtopäätös, että aikuisen ihmisen kieli noiden kategorioiden osalta pitää sisällään jäänteitä lapsuudesta. Meidän aikuisten kielestä siis löytyy jälkiä omasta menneisyydestämme. Toisessa kielessä nämä jäljet liittyvät tiettyihin kieliopillisiin rakenteisiin, mutta eivät suinkaan kaikkiin. Mitä muita vastaavanlaisia kieliopillisiä ilmiöitä löytyy, jää edelleen tutkittavaksi.

Iällä siis näyttää olevan merkitystä ääntämisen lisäksi myös toisen kielen kieliopillisten rakenteiden oppimiseen, päinvastoin kuin tällä hetkellä muodissa olevan ns. universaalikieliopin teorian kannattajat yleensä uskovat. Tämä asettaa erityisiä vaatimuksia kielivähemmistöihin kuuluvien lasten kouluopetuksen kehittämiseksi. Ruotsissa on jo pitkään jatkunut kokeilutoiminta, jonka tavoitteena on toimiva kaksikielisyys. Suomessakin on lähdetty seuraamaan Ruotsin esimerkkiä -kerrankin oikeassa asiassa. Ensimmäisenä kuopiolainen Männistön koulu ehätti perustamaan äidinkielisten luokkien viiden eri kieliryhmän oppilaille 1992. Tällä hetkellä useat koulut Suomessa ovat valmistautumassa samantyyppisiin toimiin.

Oulun Ammattikorkeakoulussa v. 1996 tehdyssä opinnäytetyössä suomenvenäläinen **Rozalia Jämsä** kertoo Oulusta löytyvän viitisenkymmentä venäjänkielistä lastentarhaikäistä lasta. Kuten Persius Flaccus totesi, pyörä pyörii ja siksi on kiirehdittävä: vetoankin siis Oulun kaupungin päättäjiin ja virkamiehiin, jotta venäjänkielinen lastentarhaosasto perustettaisiin mahdollisimman pian.

Nykyisen tietämyksen pohjalta nopeatkin toimet ovat mahdollisia, jos päättäjien tahto riittää. Näin ei kuitenkaan aina ole. Seuraavassa ruotsinsuomalaisen äidin, **Pirkko Leporanta-Morleyn** runo, joka kuvaa kielivähemmistöön kuuluvien vanhempien tunteja heidän pyrkiessään valmistamaan lapsilleen tulevaisuutta:

*Lakkokokouksessa luulen,
jos valitsisin
sanani oikein,
saisin päättäjät ymmärtämään.*

*Ainoa, minkä he tajuavat,
on hätäni voima:
- Te suomalaiset,
olette niin aggressiivisia!*

*Heillä ei ole
mitään menetettävää.
Vain minun lapselleni,
tämä kokous,
on kyse elämän ehdoista.*

Olli Kuure, FT